

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ НЕОЛІМПІЙСЬКИХ ВИДІВ СПОРТУ

Долбишева Ніна

Дніпропетровських державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація

На основе логического и системного анализа раскрыты научные подходы относительно классификации видов спорта на основе искусственного и природного подхода с учетом типологии, систематики и таксономии. Представленная классификация приемлема для неолимпийских видов спорта и ее целевое использование обусловлено только отдельными характеристиками, что не позволяет в полной мере раскрыть их особенности.

Ключевые слова: неолимпийские виды спорта, классификация.

Annotation

Scientific approaches concerning classification of sports on the basis of the artificial and natural approach from typology, systematization and taxonomy point of view are discovered on the basis of the logical and system analysis. The presented classifications are acceptable for non-Olympic sports and its target use is determined only by separate characteristics that do not allow to expose their feature in full.

Key words: non-Olympic kinds of sport, classification

Постановка проблеми. Класифікація (від лат. *classis* – розряд та *facere* – робити) – представляє собою розподіл предметів, явищ і понять за класами в залежності від загальних ознак (відносно роду, виду, відділу та т.п.) [19]. Основними видами класифікації є типологія, систематика та таксономія. Типологія – вид класифікації, основу якого закладають суттєві ознаки класифікації об'єктів. Систематика – це сукупність об'єктів або їх частин в систему охоплених типологією. Таксономія – теорія класифікації складно-організованих галузей діяльності, що мають ієрархічну будову [1].

Класифікація використовується у будь якій науці або галузі практичної діяльності. У сфері фізичної культури і спорту розподіл видів спорту передбачає штучну і предметну класифікацію, в основі якої лежить типологія, систематика, таксономія.

Штучна класифікація обумовлюється систематизацією видів спорту за формальним принципом, відповідно до більш зручного загального їх розподілу, що охоплює загальні ознаки, наприклад, історичне походження, прикладне значення, міжнародний (олімпійський) рівень тощо.

Така класифікація передбачає [8, 9, 10, 11, 13, 24, 26, 27]:

- олімпійські види спорту – визнані Міжнародним олімпійським комітетом, які входять до програми Олімпійських ігор [11, 27];

- неолімпійські види спорту – не входять до програми Олімпійських ігор [11];

- професійні види спорту – в яких здійснюється комерційно-спортивна діяльність, що передбачає економічну ефективність і високу інформаційну цінність спортивно-видовищних заходів [11];

- військово-прикладні та службово-прикладні види спорту – основою яких є спеціальні дії (в тому числі, прийоми), що пов'язані з виконанням військовослужбовцями та співробітниками деяких федеральних органів виконавчої влади (далі – осіб, які проходили спеціальну службу) своїх службових обов'язків, котрі розвиваються у рамках діяльності одного або декількох федеральних органів виконавчої влади [24, 27], а також поєднання окремих видів спорту, таких як: легка атлетика, плавання, лижний спорт тощо, та мають військово-прикладне значення [5, 27];

- національні види спорту – історично склалися в етнічній групі населення у формі змагальної діяльності, які мають соціально-культурну направленість, самобутні правила і способи їх організації та проведення, мають свій розвиток у рамках одного суб'єкта (територіального регіону і нації) [9, 24, 27].

- технічні і прикладні види спорту – вимагають спеціальної підготовки спортсмена до змагань з використанням технічних засобів, їх конструювання та побудовою спортивних моделей [9, 22, 27];

- екстремальні види спорту – супроводжуються гострими відчуттями у процесі виконання фізичної рухової активності [3, 29, 30];

- інтелектуальні види спорту – настільні логічні ігри, що поєднують у собі елементи мистецтва, науки і спорту [13].

Вперше на законодавчому рівні розподіл видів спорту був представлений в Єдиній всесоюзній спортивній класифікації на 1969-1972 рр. за теорією таксономії, яка об'єднала їх в залежності від підпорядкування та управління: види спорту, що підпорядковувались Комітету з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР. Серед них – 43 олімпійські та неолімпійські види спорту (легка атлетика, плавання, акробатика, альпінізм, бадмінтон, пожежно-прикладний, спортивне риболовство, шахи, шашки та ін.); види спорту, що об'єднувались Центральною радою з туризму та екскурсій Всесоюзної центральної рада професійних спілок (ВЦРПС) – 3 види спорту (орієнтування на місцевості, спелеотуризм, туризм); види спорту об'єднані федераціями Добровільного товариства сприяння армії, авіації і флоту (ДТСААФ) СРСР – 14 видів спорту (авіа-, судомодельний спорт, автомобільний, мотоциклетний, вертолітний, самолітний, водно-моторний, парашутний спорт тощо); окремо представлена група видів спорту з військово-прикладних видів спорту і вправи для особистого складу Озброєних Сил СРСР, органів і військ Міністерства внутрішніх справ (МВС) і Комітет державної безпеки (КДБ), яка об'єднала 11 видів спорту (військово-спортивне багатоборство, парашутний спорт, вправи з гирями, автомобільний спорт (фігурне водіння) та ін.). Єдина всесоюзна спортивна класифікація 1973-1976 рр. і 1977-1980 рр. передбачала класифікації за даним принципом, передбачаючи вклю-

чення нових видів спорту і змінення підпорядкування окремих видів (наприклад, окремі види легкої атлетики, веслувально-вітрильного, лижного і стрількового спорту, які перейшли у підпорядкування МВС та КГБ з Комітету з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР).

В Єдиній всесоюзній спортивній класифікації 1981-1984 рр. та 1985-1992 рр. використовують системний підхід до видів спорту, підпорядкованих Комітету з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР, виділяючи групу видів спорту програми літніх, зимових Олімпійських ігор (26 та 10 видів спорту, відповідно) та групу видів спорту, що не входить до програми олімпійських ігор (22 види спорту). Види спорту, об'єднані Центральним комітетом ДТСААФ СРСР трактуються як військово-технічні види спорту.

Єдина всесоюзна спортивна класифікація 1989-1992 рр., яка була розроблена та затверджена у період перебудови соціалістичного строю та радянського суспільства, передбачала літні та зимові види спорту (50 та 16 видів спорту відповідно), які підпорядковувались Державному комітету СРСР з фізичної культури і спорту.

Міністерство України у справах молоді та спорту Наказом № 1104 від 9.04.1993 р. затверджує Єдину спортивну класифікацію України на 1993-1996 рр., передбачаючи олімпійські (52 види спорту), неолімпійські (20 видів спорту), нетрадиційні (19 видів спорту), військово-технічні (33 види спорту) та професійно-прикладні (6 видів спорту) види спорту, а також окремі групи видів спорту для осіб з вадами слуху та мови, опорно-рухового апарату та з порушенням зору. Згідно Єдиної спортивної класифікації України 2006 р. класифікаційні норми та вимоги розроблені відповідно до видів спорту: включених до програм літніх та зимових Олім-

пійських ігор; не включених до програми Олімпійських ігор, що підрозділились на неолімпійські, спортивно-технічні і прикладні види спорту; для осіб з вадами слуху та мови, опорно-рухового апарату, з порушенням зору, розумовими та фізичними вадами.

Робота виконувалась згідно теми: 2.6 “Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів” Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. та напряму дослідження Дніпропетровського державного інституту фізичної культури та спорту за темою «Історичні, організаційно-правові аспекти та теоретико-методичні засади неолімпійського спорту в Україні та на світовому просторі».

Мета дослідження. Здійснити науковий аналіз щодо класифікації видів спорту та їх співвідношення до неолімпійських видів спорту.

Для вирішення поставленої мети були використані **методи:** логічного та системного аналізу.

Виклад основного матеріалу. На ранніх етапах розвитку загальної теорії фізичного виховання (1917-1930) види спорту поділяються на літні та зимові. В подальшому дана теорія мала свій розвиток відповідно до виникнення та розповсюдження значної чисельності видів спорту, яких на сьогодні налічує понад 300. Кожний з них характеризується різноманітністю, своєрідністю змагальної діяльності, особистим складом дій, способами ведення спортивної боротьби, правилами змагань, системою підготовки та відбором спортсменів тощо.

Огляд праць вчених свідчить, що в основу класифікації видів спорту входять суттєві типологічні ознаки. Так, головними ознаками класифікації визначали групи видів спорту в залежності від прояву ру-

хових якостей; відповідно до особливостей структури рухів та умов їх виконання; за величиною енергетичних затрат, які витрачають в процесі змагань; за специфікою техніко-тактичних спортивних дій [12]. Фарфель Ф.С. (1960) науково-обґрунтовано прокваліфікував види спорту (спортивні вправи) в залежності від структури виконання спортивної вправи на циклічні та ациклічні. У подальшому Ф.С. Фарфель, розвиваючи власну концепцію, запропонував переглянути у якості кваліфікаційних ознак стандартності та нестан-

дартності умов виконання спортивної вправи. Так, наприклад, легка атлетика, гімнастика, плавання та інші відносяться до стандартних видів спорту, а спортивні ігри та види єдиноборств до нестандартних. В подальшому В.С. Фарфель надає класифікацію відповідно до стереотипності (циклічності й ациклічності), ситуаційності та якісного значення (оцінки) рухів вправ у спорті [23].

Келлер В.С. посилаючись на підручник теорії та методики фізичного виховання (1967), зазначає, що в основу класифікації

покладено особливості структури спортивних вправ, які поділяються на три класи: багатоструктурні (відносно стабільні форми), поліструктурні (змінної форми, що варіюються в залежності від умов змагань), комплексні (багатоборства). До другого класу відносяться три групи видів спорту: гірськолижний спорт, спортивні ігри та спортивні єдиноборства.

Класифікацію відповідно до типу, циклів та профілю спорту, вперше надав К.В. Козлов [14], використовуючи диференційований підхід з урахуванням специ-

Таблиця 1.

**Класифікація видів спорту за критеріями тренувальних навантажень
(за А. Г. Демко, Ю. М. Шапкай, А. М. Тюрин – 1966 р.) [6]**

Потужність роботи	Структура роботи	Переважність розвитку фізичної якості	Неолімпійські види спорту
Максимальна	циклічність	швидкість і сила	плавання в ластах – 50 м, 50-бі ласта, пірнання 50 м, 100 акваланг; швидкісне катання на роликах (спідскейтінга) – 100 м, 200 м.
Субмаксимальна	циклічність	швидкість і витривалість	плавання в ластах – 100 м, 200 м, 400 м, 400 акваланг, 100-бі ласта, 200-бі ласта; швидкісне катання на роликах – 400 м, 500 м, 1000 м; веслування на “Драконах” – 200 м., 250 м, 500 м; підводне орієнтування – 300 м, 590 м;
Велика	циклічність	витривалість	плавання в ластах – 800 м, 1500 м; швидкісне катання на роликах – 5000 м; веслування на “Драконах” – 2000 м; дуатлон та ін..
Помірна	циклічність	витривалість	плавання в ластах – марафон 3000 м; швидкісне катання на роликах – 10 км, 15 км; каное-марафон – 26 км, 32 км; триатлон 222.
Максимальна	циклічність	сила і швидкість	пауерліфтинг, гирьовий спорт, армспорт
	ациклічність	спритність і сила	спортивна акробатика; стрибки на акробатичній доріжці; фігурне катання на роликах; бодібілдинг;
Перемінна	ациклічність	спритність і швидкість	сквош, ракетбол, нетбол, скелелазіння, дайвінг, стрітбол.
Перемінна	ациклічність	спритність, сила і швидкість	різновиди національної та східної боротьби (самбо, боротьба Кураш, боротьба на поясах); тхеквандо ІТФ; кікбоксинг; міні-футбол; пляжний футбол; пляжний гандбол; спортивна аеробіка; богатирське багатоборство
Перемінна	ациклічність	спритність, сила і швидкість	різновиди національної та східної боротьби (самбо, боротьба Кураш, боротьба на поясах); тхеквандо ІТФ; кікбоксинг; міні-футбол; пляжний футбол; пляжний гандбол; спортивна аеробіка; богатирське багатоборство
Інші види спорту			парашутний спорт, дайвінг, автоспорт, мотоспорт,

Примітка: класифікація представлена відповідно до сучасних неолімпійських видів, які мають свій розвиток у міжнародному спортивному русі

фіки змагальної діяльності. Відповідно до типу – вимірювальні та порівняльні, за циклами – дистанційні, гравітаційні, дистанційно-гравітаційні, запрограмовані та двохсторонні. До дистанційних відносяться три групи видів спорту – з використанням рухових конструкцій (вело-, мото-, автотранспорт), з застосуванням засобів оснащення екіпіровки (лижі, ковзани, ролики), на основі природного механізму пересування спортсмена (біг, плавання). Гравітаційний цикл охоплює види спорту з переміщенням тіла або снаряду у просторі (стрибки, метання, піднімання штанги) та використання перепаду висоти й скозання для переміщення тіла (слалом, стрибки з трампліну). Дистанційно-гравітаційні цикл включає види спорту, у яких визначається комплекс навиків із суміжних циклів (багатоборство, дуатлон). Запрограмований цикл охоплює види спорту, у яких змагальна діяльність проходить на спеціальному спортивному оснащенні (стрибки на акробатичній доріжці, стрибки у воду та ін.) та ті, які потребують вільну площу – залу або каток (спортивна акробатика, художня гімнастика, фігурне катання на ковзанах). Двохсторонній цикл обумовлюється

контактними діями спортсменів – 1-2 учасники (кікбоксинг, тайванський бокс, свош, різні види боротьби та ін.), 5-7 учасників (стрітбол, хокей на роликах та ін.), 11 та більше учасників (нетбол, регбі-15 та ін.).

Аналізуючи механізми класифікації А. Г. Демко, Ю. М. Шапкай, А. М. Тюрин в основу розподілу видів спорту було покладено три критерії пов'язаних з тренувальними навантаженнями: потужність роботи (максимальна,

субмаксимальна, велика, помірна, перемінна), циклічність або ациклічність, у яких переважає прояв фізичних якостей [6]. На підставі даних критеріїв було виділено дев'ять груп видів спорту (табл. 1), одна з яких об'єднує види спорту, які не мають специфічності.

Харабуга Г.Д. в основу класифікації видів спорту поклав специфічність виконання фізичних вправ (спортивну техніку) та представив їх трьома групами (табл. 2) [25].

Таблиця 2.

Класифікація неолімпійських видів спорту з урахуванням специфічності виконання спортивних вправ [5]

Види спорту, в яких оцінюється точність виконання рухів та їх технічна (координаційна) складність, в свою чергу, вимагають від техніки суворо регламентовані дії (спортивна акробатика, стрибки на батуті, стрибки у воду з 25 м, фігурне катання на роликах і т.п.)	Перша група
Види спорту, у яких техніка виконання вправ визначає досягнення максимальної кількості вимірюваного результату. До них відносяться більшість видів спорту циклічного та ациклічного характеру (пауерліфтинг, плавання в ластах, спідскейтінг та ін.)	Друга група
Види спорту, у яких дії обумовлюється взаємодіями спортсменів у постійно змінних умовах, що, в свою чергу, пред'являють високі вимоги до пристосування варіативності техніки виконання кожної дії та прийому (усі види єдиноборств та спортивних ігор)	Третя група

Таблиця 3

Класифікація видів спорту за характером змагальної діяльності та способу досягнення результатів (Л. П. Матвеев, 1977, 1991, 1999, 2010)

перша група – атлетичні види спорту, пов'язані з максимально високою активною діяльністю, досягнення у яких залежить від реалізації максимальних фізичних та функціональних можливостей спортсмена (усі види боротьби та боксу, ігрові види спорту, танцювальний спорт, акробатичний рок-н-рол, силові види спорту, спортивна акробатика, спортивна аеробіка та ін.);			
друга група – види спорту, у яких рухова діяльність спортсмена спрямована на вмиле управління засобами пересування (авто-, мотоспорт, аквабайк, картинг, вертолітний, літаковий, водно-моторний спорт та ін.)	третя група – види спорту, засновані на порівнянні результатів техніко-конструкторської діяльності спортсмена (авіа-, авто-, судно-, ракетомодельний спорт);	четверта група – види спорту з використанням спеціальної спортивної зброї, де рухова активність спортсмена жорстко лімітована умовами ураження цілі (стрільба з арболіту, стрільба з блочного луку, дарц, пейнтбол);	п'ята група – види спорту, де діяльність спортсмена носить не активну рухову діяльність, а пов'язана з абстрактно-композиційним мисленням (шашки, шахи, спортивний бридж, го).

Примітка: приклади надані відповідно до неолімпійських видів спорту

Аналіз науково-практичної та навчальної літератури (А.А. Тер-Ованесян, 1971; Л.П. Матвеев, 1977, 1991, 1999, 2010) показав, що існує загально прийнята класифікація видів спорту відповідно до характеру спортивної діяльності спортсмена та способу досягнення результатів, яка об'єднує олімпійські та неолімпійські види спорту у п'ять груп (табл. 3).

Платонов В. М. (1983; 1987, 1997; 2003; 2004) доповнює дану класифікацію шостою групою видів спорту, змагальна діяльність яких пов'язана з пересуванням та орієнтуванням на місцевості (альпінізм, спортивне орієнтування, спортивний туризм, спелеологія).

Слід зазначити, що в окремих науково-інформаційних джерелах визначають окремі групи видів спорту, які пов'язані з комбінованими видами активної діяльності спортсмена (скі-арт, військово-спортивне багатоборства, багатоборство тілоохоронців, морські багатоборства, пожежно-прикладний спорт, рятувальний спорт) і видів спорту, в яких результат залежить від здатності взаємодій вершника та коня (кінні види спорту). Однак до цієї групи можна віднести також неолімпійські види спорту: спорт з собаками, їздовий спорт (гонки на собачій упряжі) та голубиний спорт (група Людина-тварина) [20].

Платонов В. М. (1987) зазначає, що види спорту, які входять до програми олімпійських видів спорту, мають інший принцип класифікації, який обумовлюється структурою рухів, проявом фізичних якостей та особливістю змагальної діяльності («Олімпійська класифікація видів спорту»). Ця класифікація спадкоємна для більшості неолімпійських видів спорту: циклічні види спорту – біг на роликах, плавання в ластах, веслування на «Драконах»; швидкісно-силові види спорту – пауерліфтинг, гирьовий спорт, перетягування канату; види

спорту, пов'язані зі складнокоординаційною діяльністю – спортивні танці, фігурне катання на роликах, спортивна акробатика, черліденг, фітнес, воднолижний спорт та ін.; спортивні єдиноборства – всі види боротьби та боксу, стрільба з арбалету та блочного луку тощо. спортивні ігри – кеглі, більярд, стрітбол, хокей на роликах, боулінг, пляжний гандбол, пляжне регбі, каное-поло та ін.; види спорту з багатоборства – пожежно-прикладний спорт, багатоборство тілоохоронців, військово-спортивні багатоборства та ін.

Barth В. класифікує види спорту, спортивні дисципліни та види змагань в аспекті міжособистісних взаємодій спортсменів [31]:

- Індивідуальні міжособистісні взаємодії: непрямі – пауерліфтинг, стрибки на акробатичній доріжці, воднолижний спорт, скелелазіння і т.п.; прямі – швидкісний біг на роликах, плавання в ластах, армспорт та ін.; з ризиком травм – кікбоксинг, різновиди боротьби у тому числі і окремі національні та ін.

- Сумарно-групові міжособистісні взаємодії командні змагання: непрямі – командні змагання з городошного спорту, спортивна аеробіка; прямі – естафети плавання в ластах, естафета в спортивному орієнтуванні.

- Синхронно-групові міжособистісні взаємодії: непрямі – перетягування канату; прямі – веслування на «Драконах»; з ризиком травм - синхронні стрибки з парашута.

- Функціонально-групові міжособистісні взаємодії: непрямі – спортивна акробатика, естетична гімнастика, фігурне катання на роликах, черліденг і т.п.; прямі – пейнтбол, пожежно-прикладний, з ризиком травм – пляжний футбол, футзал, мотобол, пляжний гандбол, американський футбол та ін.

Слід підкреслити, що Ф. П. Суслов, В. Л. Січ, Б. Н. Шустин з урахуванням особливостей

змагальної діяльності, всі види спорту олімпійської програми раціонально розділяють на: циклічні види спорту зі значною проявою витривалості, циклічні спринтерські види спорту, швидкісно-силові види спорту, види спорту зі складною координацією рухів, єдиноборства, спортивні ігри, стрілкові види спорту, багатоборства [21].

Варто звернути увагу на класифікацію, яка представлена з урахуванням, здебільшого, прояву одного або декількох фізичних чи психологічних якостей (А. І. Чуриков): група видів спорту, до яких висуюють значні вимоги до координації рухів (акробатика, гімнастика, стрибки у воду, фігурне катання на роликах); група циклічних видів спорту з досягненням максимальної швидкості (швидкісне катання на роликах, каное-марафон, веслування на «Драконах»); група характерного прояву швидкісно-силових якостей, насамперед – переміщення максимальної ваги (пауерліфтинг) та максимального прискорення при постійній масі обтяжень (метання); група, у якій пріоритетне значення мають аналізаторські функції та засвоєння оперативної інформації боротьби з суперником (спортивні ігри, єдиноборства); група, що вимагає значних вимог до реакції центральної нервової системи та функцій аналізаторів у зв'язку з необхідністю забезпечення випереджальних та попереджувальних дій (мотоспорт, автогонки); група, що вимагає максимальної напруги центральної нервової системи при мінімальних фізичних навантаженнях (стрільба, боулінг); група з різнобічним проявом здатностей спортсменів (багатоборство, дуатлон, скі-арт) [26].

Іншу точку зору знаходимо у дослідженнях Г.Є. Єгорова, який прокласифікував види спорту в залежності від характеру їх впливу на опорно-руховий апарат. Дана кваліфікація представлена

в трьох групах, яку можна розглядати відповідно до неолімпійських видів спорту [7]: симетричні види спорту – види, у яких при виконанні фізичних вправ ліва і права половина тіла спортсмена виконує одночасно або поперемінно одні і ті ж рухи або дії, коли хребет спортсмена займає суворо середнє положення, м'язи тулуба, черевного пресу і кінцівок отримують рівномірне фізичне навантаження (бігові види роликового спорту, пауерліфтинг, скелелазіння, спортивна аеробіка, плавання в ластах та ін.); асиметричні види спорту – при виконанні фізичних вправ дві половини тіла спортсмена виконують різні дії, відповідно спортсмен знаходиться у необхідній асиметричній позі. Крім того, у зв'язку

з особливостями спортивної техніки таких видів спорту хребет здійснює різноманітні похилі рухи в одну сторону, що призводить до скручування його у вертикальній осі (сквош, акробатика парна, армспорт, боулінг, гольф, городошний спорт, перетягування канату, кеглі, пейнтбол, стрільба з арбалета та ін.); змішані види спорту – при виконанні фізичних вправ здійснюється зміна спортивної «робочої пози». При цьому дві половини тіла спортсмена постійно виконують симетричні та асиметричні фізичні навантаження, що призводить до рівномірної роботи м'язів хребта, тулуба, черевного пресу, кінцівок (усі види боротьби, пляжний футбол, пляжний гандбол, хокей на роликах, стрітбол мотобол та ін.).

Denis F., Frade B. та ін. в енциклопедії «Спорт» представили види спорту в залежності від умов проведення змагань, специфіки змагальної діяльності, використання спортивного інвентарю до яких віднесли не тільки олімпійські, але і неолімпійські та національні види спорту [34] (табл. 4).

На основі узагальнення інформаційного поля інтернет-ресурсів [16, 17, 22, 29, 30] встановлено, що неолімпійські види спорту класифікують на нетрадиційні, національні, інтелектуальні, камерні (тренажерні), туристичні, технічні та військово-прикладні, незвичайні (командні, гонки та змагання на швидкість, силові, метання незвичайних предметів, болотні, комп'ютерні), пляжні, водні (підводні) та ін.

Таблиця 4

Штучна згрупованість неолімпійських видів спорту

№	Група	Види спорту
1	Велоспорт	VELO-, мотокрос (BMX)
2	Гімнастика	спортивна аеробіка
3	Силові види спорту	силове триборство (пауерліфтинг)
4	Водні види спорту	вільне пірнання
5	Морські види спорту	віндсерфінг; океанський серфінг; воднолижний спорт
6	Кінний спорт	кінне триборство; іподромні скачки; біг в упряжі (риссо та інохіддю); поло на конях
7	Види спорту на точність та влучність	більярд; лаун-боулінг; петанк; боулінг
8	Комбіновані види спорту	спортивне орієнтування
9	Льодові види спорту	хокей з м'ячем (бенді); скелетон
10	Гірські види спорту	скелелазіння
11	Повітряний спорт	парашутний спорт
12	Види спорту гри з малим м'ячем	бейсбол; софтбол; лякрос; крикет; баскетбол; гандбол на корті
13	Види спорту гри з великим м'ячем	австралійський футбол; американський та канадський футбол; нетбол
14	Види спорту гри з ракеткою	ракетбол; сквош
15	Види спорту з одноборств	карате; джиу-джитсу; айкідо; боротьба сумо; кун-фу; кікбоксинг і повний контакт
16	Види спорту на роликах	скейтбординг; хокей на роликах з м'ячем чи шайбою; катання на роликових ковзанах
17	Авто- і мотоспорт	формула – 1, Інді (серія КАРТ), 300; гонки на драгстерах; ралі та ралі по бездоріжжю; мотогонки; гонки на снігоходах й моторних катерах
18	Естетичні види спорту	бодібілдинг

У наукових дослідженнях останнього десятиріччя зазначається класифікація окремих видів спорту або їх груп. Лебідь Ф. (2002), використовуючи метод двомірного таксонометричного простору, прокласифікував види спорту [15]. Пріоритетне значення у класифікації набувають види та властивості конфліктності у спорті, в залежності від структури і змісту основних рухових характеристик змагальної діяльності: єдиноборства, ігри, циклічні види спорту (види спорту зі значним проявом швидкості та витривалості), ациклічні види спорту I групи (види спорту зі значним проявом швидкісно-силових видів спорту), ациклічні види спорту II групи (види спорту зі значним проявом точності, координації та естетики).

Банковський Ю. В. (2005) класифікує гірські неолімпійські види спорту на три групи [2]: перша група – скелелазіння та льодолазіння, що сформувалися на основі поглибленої спеціалізації альпіністів на одному з видів гірського рельєфу; друга група – скі-альпінізм та бейскламбінг – на стику альпінізму та інших видів спорту; третя група – промисловий альпінізм, спасіння у горах, гірська підготовка спецпідрозділів – як прикладні види спорту та види діяльності на основі альпінізму. На основі узагальнення практики він виділяє групу гірських видів спорту, що сформувалися на основі спортивного туризму (гірський, водний, спелео-, велотуризм, каякінг, каньонінг) та стику декількох видів спорту (фрірейд, маутінгбайк).

Рибак О. Ю. (2007) надає класифікацію спортивно-технічним та прикладним видам спорту [18]: види спорту, де специфічну основу змагальної діяльності складають дії пов'язаних з керуванням наземними засобами пересування, а спортивний результат обумовлений зовнішніми рушійними силами і вмінням їх

використовувати (автомобільний і мотоциклетний спорт, картинг і мотобол); види спорту, де специфічну основу змагальної діяльності складають керувальні дії літальними і плавальними засобами пересування, а спортивний результат обумовлений зовнішніми рушійними силами або без них та умілою взаємодією з повітряним та водним середовищем і вмінням їх використовувати (вертолітний, літаковий, дельтапланерний, парашутний, повітроплавальний, водно-моторний та спорт надлегких літальних апаратів); види спорту, де спортивний результат визначається виглядом та поведінкою моделей реальних засобів пересування, у т.ч. радіокерованих моделей (авіа-, авто-, ракето- і судномодельний спорт); види спорту, у яких спортивний результат досягається за рахунок дресированих тварин і птахів (спорт із собаками і голубиний спорт); види спорту, які за специфікою змагальної діяльності і спортивною підготовкою подібні до олімпійських видів спорту (багатоборство тілоохоронців, військово-спортивні багатоборства, морські багатоборства, пожежно-прикладний і радіоспорт).

Колар Е., Беднарік Дж. та ін. (2011) здійснили класифікацію олімпійських і неолімпійських видів спорту за допомогою використання канотичної кореляції, кластерного аналізу, факторної дисперсії. Такий аналіз дозволив сформувати види спорту в 3 кластери в межах кожного з них існує чотири групи відповідно до їх коефіцієнту (від 1 до 4) [32]. Перший кластер сформований з урахуванням спортивних досягнень світовому, європейському і національному рівням й входженням національних федерацій до складу міжнародних; другий – конкурентоспроможністю спортсменів на національному рівні, вплив на розвиток масового спорту та їх фінансовий потенціал; третій – залучення медіа спорту та оцінка

дисципліни спорту відповідно до значення їх в суспільстві. Цікавим є те, що неолімпійські види спорту (автогонки, бочча, джиу-джитсу, карате, боулінг, кікбоксинг, роллерспорт, парашутний спорт, мотоспорт, спідвей, спортивне орієнтування, альпінізм, скелелазіння, дайвінг, риболовний спорт, спортивні танці, сквош), які розповсюджені у Словенії, у всіх трьох кластерах входять до другої групи.

На відмінно від зазначеного вище, О. С. Шульга, А. Ю. Саварець (2012) на підставі системного підходу надали штучну класифікацію неолімпійських видів спорту першої категорії (види спорту, що входять до програми Всесвітніх ігор і Всесвітньої шахової Олімпіади та є претендентами до включення їх в програму Олімпійських ігор) [28]. Ця класифікація обумовлюється умовами проведення змагань і способом визначення результату. Відповідно до стандартних умов – плавання в ластах, спортивна акробатика, перетягування канату, танцювальний спорт, пляжний гандбол, пауерліфтинг, джиу-джитсу, бодібілдинг, шахи та сумо й не стандартних – спортивне орієнтування, скелелазіння, парашутний та воднолижний спорт. Плавання в ластах, скелелазіння, спортивне орієнтування відносяться до групи видів спорту у яких визначається результат за об'єктивно-метричними показниками. До групи, де результат визначається умовними одиницями (експертною оцінкою) – бодібілдинг, парашутний, воднолижний спорт, спортивна акробатика, танцювальний спорт. Група видів спорту, у яких визначення результатів здійснюється кінцевим ефектом (балами або очками) – перетягування канату, сумо, джиу-джитсу, пляжний вид спорту, шахи.

Міжнародна асоціація Всесвітніх ігор (англ. International World Games Association, IWGA), на

підставі предметних характеристик та типологічних ознак, неолімпійські види спорту згрупувала у шість груп [33]: перша група витончені, естетичні, артистичні та складно-координаційні види спорту, які вимагають значної хореографічної підготовки та високої технічної майстерності (Artistic Dance Sports) – акробатика, аеробіка, танці, стрибки на батуті, художня гімнастика, стрибки на акробатичній доріжці, фігурне катання на роликах; друга група включає ігрові види спорту (Ball Sports) – пляжний гандбол, каное-поло, фітбол, корфбол, нетбол, хокей з м'ячем, хокей з м'ячем на роликах, регбі, софтбол, сквош, ракетбол; третя група включає види спорту з бойових єдиноборств та боротьби (Martial Arts) – айкідо, карате, сумо, джиу-джитсу, ушу; види спорту на точність (Precision Sports) входять до четвертої групи – більярдний спорт, боулінг, болспорт, кастинг (риболовного спорту), стрільба з лука по мішенях; п'ята група об'єднує види спорту, які вимагають від спортсмена прояву максимальних силових здібностей, спортивної витримки та стійкості (Strength Sports) – бодібілдинг, пауерліфтинг, перетягування канату; шоста група охоплює види спорту, у яких змагальна діяльність здійснюється в водному середовищі, у повітрі та на землі (Trend Sports) – авіаспорт, каное-марафон, дуатлон, літаючі диски, рятувальний спорт, спортивне орієнтування, роликовий хокей з шайбою, швидкісне катання на роликах, скелелазіння, серфінг, підводне плавання, водні лижі.

Специфічну класифікацію мають екстремальні види спорту за місцем їх проведення у «природній стихії», яка має філософський підтекст, діяльність яких здійснюються на землі – скейбординг, паркур, скелелазіння, альпінізм, тріал, ролерблейдінг, маутінбайк, сноуборд; у повітрі – дельтопла-

нерний, парашанерний, парашутний спорт та бейсджампінг; на воді – аквабайк, вейкбордінг, серфінг, кайтсерфінг, відсерфінг, каякінг, рафтінг [29].

Висновок

Теоретичне дослідження дає підставу стверджувати, що вчені розглядають класифікацію видів спорту на штучному та предметному рівні відповідно до типології, систематики та таксономії: А. А. Тер-Ованесян, А. Г. Демко, В. М. Платонов, Л. П. Матвеєв, А. И. Чуриков, О. Ю. Рибак, Ю. В. Банковський, Г. Є. Єгоров та ін. Аналіз зазначених робіт свідчить, що дана проблема потребує більш глибокого і комплексного підходу до класифікації неолімпійських видів спорту на основі узагальнення практики спорту. Класифікація неолімпійських видів спорту, насамперед, повинна науково обґрунтуватися на підставі типологічних ознак, таких як особливості змагальної діяльності, специфіки фізичних і психологічних проявів, організації та проведення змагань тощо.

Перспективи подальшого дослідження. На підставі наукового підходу та з урахуванням основних ознак щодо класифікації, розробити та науково обґрунтувати класифікацію неолімпійських видів спорту, яка дозволить згрупувати їх, а в подальшому визначити особливості системи підготовки в залежності від структури та особливостей змагальної діяльності

Література:

1. Анцупов А. Я. Словарь конфликтолога (2009 г.) [электронный ресурс] / Анцупов А. Я., Шипилов А. И. // Режим доступа: <http://vocabulary.ru/dictionary/887/word/klasifikacija>
2. Байковский Ю. В. Классификация и особенности формирования горных неолимпийских видов спорта / Ю. В. Бай-

ковский. – М.: Вертикаль, Анита-пресс, 2005. – 256 с.

3. Бачинська Н. В. Екстремальні види спорту : [посібник] // Н. В. Бачинська, А. В. Амосов. – Дніпропетровськ: Нова Ідеологія, 2013. – 110 с.
4. Військово-прикладні види спорту [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://vseslova.com.ua/word/>
5. Военно-прикладные и служебно-прикладные виды спорта [электронный ресурс] // Режим доступа: <http://official.academic.ru>
6. Демко А. Г. О группировке видов спорта/А.Г.Демко,Ю.М.Шап-кай, А.М. Тюрин // Теория и практика физической культуры. – 1966. – № 2. – С. 56-58.
7. Егоров Г.Е. Классификация видов спорта по характеру их влияния на опорно-двигательный аппарат спортсмена и некоторые рекомендации по рациональной ориентации детей в спорте / Г. Е. Егоров // В сб.: Актуальные вопросы травматологии и ортопедии. – Л., 1983. – С. 105-107.
8. Закон Республики Беларусь «О физической культуре и спорте». – І№ 2445-ХІІ от 18 июня 1993 г. – 17 с. (статья 1).
9. Закон Республики Казахстан «О физической культуре и спорт» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 10.07.2012 г.). – № 490-І от 2 декабря 1999 г. – 21 с. (статья 1, п.2).
10. Закон Республики Молдова «О физической культуре и спорте». – № 330-ХІV от 25 марта 1999 г. – 9 с. (статья 1, п.2).
11. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (зі внесеннями змінами) № 1724-ІV від 17.11.2009. / Верховна Рада України. – К., 2009. – 36 с.
12. Келлер В. С. Деятельность спортсменов в вариативных конфликтных ситуациях: [монография] / В. С. Келлер. – К.:

- Здоров'я, 1977. – 184 с.
13. Кыласов А. Интеллектуальные игры / А. Кыласов, Д. Гарсес // Энциклопедия систем жизнеобеспечения (EOLSS). Наука о спорте. — ЮНЕСКО/EOLSS, Магистр-пресс, 2011. — С. 727-743.
  14. Козлов К. В. О мнимой и полинной взаимосвязи видов спорта // Теория и практика физической культуры. – 1970. – № 7. – С. 66-69.
  15. Лебедь Ф. Метод построения двухмерного таксономического пространства для классификации игровых видов спорта / Ф. Лебедь // Теория и практика физической культуры. – 2002. . – № 8. – С. 18-27.
  16. Необычные виды спорта [электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.funnysports.ru> или <http://ludology.ru/sportunusual>
  17. Неолимпийские виды спорта [электронный ресурс] // Режим доступа : http://coolreferat.com/Неолимпийские_виды_спорта_или_http://dipland.ru/Физкультура_и_спорт_Неолимпийские_виды_спорта_147536/
  18. Рибак О. Ю. Класифікація спортивно-технічних та прикладних видів спорту за характером змагальної діяльності // Спортивна наука України: електронне видання / О. Ю. Рибак. – Львів, 2007. – Вип. 2 (11). – С. 26-35. : Режим доступа : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/SNU/2007-2/Articles/07rovoca.pdf>
  19. Словарь иностранных слов / Под ред. И. В. Лехина, проф. Ф. Н. Петрова. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1949. - С. 300.
  20. Спорт – классификация видов спорта [электронный ресурс] / Режим доступа : http://www.liveinternet.ru/users/de_bagira/post119419004/
  21. Суслов Ф. П. Современная система спортивной подготовки / Ф. П. Суслов, В. Л. Січ, Б. Н. Шустин. – М.: СААМ, 1995. – С. 50-53.
  22. Технические виды спорта [электронный ресурс] // Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/139506/Технические>
  23. Фарфель В. С. Классификация движений в спорте / В. С. Фарфель // Теория и практика физической культуры. – 1970. – № 11. – С. 4-7.
  24. Федеральный закон «О физической культуре и спорте в Российской Федерации» – № 329-ФЗ от 4 декабря 2007 г., статья 1, п.3;
  25. Харабуга Г. Д. Теория и методика физического воспитания: учебник для техникумов физической культуры / Под. ред. Г. Д. Харабуги. – изд.2-е, допол. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – С. 38.
  26. Чуриков А. И. Классификация видов спорт и Единая спортивная классификация (курс лекций) [электронный ресурс] // Режим доступа : <http://magma-team.ru/biblioteka/biblioteka/fizicheskaia-kultura-chikurova-i/7-3-klassifikatciia-vidov-sporta-i-edinaia-sportivnaia-klassifikatciia>
  27. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник / Б. М. Шиян. – Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2001. – 272 с.
  28. Шульга О. С. Характеристика системы соревнований неолимпийских видов спорта (на примере первой категории) / О. С. Шульга, А. Ю. Саварець // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 5 (2). – С. 54-57.
  29. Экстремальные виды спорта [электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.idealforum.ru/showthread.php?t=1658>
  30. Экстремальный спорт - Extreme sport [электронный ресурс] // Режим доступа : http://sportcom.ru/portal/extreme_sport/info/
  31. Barth V. Charakteristik und Entwicklung von Strategie und Taktik Training strategichtaktischer Fahigkesten // Trainingswissenschaft. – Berlin: Sportverlag, 1994. – S. 93-120.
  32. Discovering differences between Olympic and non-Olympic sports disciplines, based on the top sports results / E. Kolar, J. Bednarik, G. Jurak, R. Bubanj, M. Kovač // Faculty of Sport, University of Ljubljana. – Kinesiology Slovenica, 2001, 14, 3. – P. 15-25. Режим доступа : http://www.kinsi.si/upload/clan-ki/84586_171.pdf
  33. International World Games Association (IWGA) : офіційний сайт // Режим доступа : <http://www.worldgames-iwga.org/>
  34. Sports: The Complete Visual Reference / F. Denis, B. Fradett, J. Gunel, F. Maneno, A.-M. Villeneuve, J. Daigle, J.-F. Lacoste. – Canada: R & R Publications & Marketing; Reprinted edition, 2002. – 372 p.

